

УДК 81'32, 81'37

СТИЛЕМЕТРИЧНІ АСПЕКТИ СУБМОДАЛЬНИХ ПСИХОСЕМАНТИЧНИХ ПОЛІВ ДІЄСЛОВА В АВТОРСЬКОМУ ЛЕКСИКОНІ

Ольга Павлишенко

Львівський національний університет імені Івана Франка

Статистичними методами виявлено та досліджено семантичні поля дієслів, які характеризують психологічні субмодальності: візуальну, аудіальну, кінестетичну та логічну. Показана стилеметрична значимість частотного розподілу репрезентативно маркованих дієслів у авторському лексиконі, що дає можливість виділити семантичну субмодальну складову психологічної характеристики авторського стилю.

Ключові слова: стилеметрія, текстова частота, психосемантика, авторський лексикон.

Одним з актуальних напрямів дослідження стилістичних відтінків авторських творів є вивчення статистичних характеристик текстів. Такий напрям є предметом вивчення стилеметрії – прикладної філологічної дисципліни, яка займається вимірюванням статистичних стильових характеристик з метою упорядкування та систематизації (атрибуції, датування, діагностики, типології тощо) текстів або їх частин. Під стилем у стилеметрії розуміють сукупність вимірюваних симптоматичних ознак, що присутні в архетипі текстів та утворюють периферію його глибинних і часто прихованих характеристик [6, с. 55]. На даний час опрацьовано широкий спектр статистичних методик для квантитативно-системного дослідження текстових характеристик [6; 7; 8; 11]. Поряд із синтаксичним, фонологічним, морфологічним рівнями аналізу стилеметричних характеристик текстів є актуальним статистичний аналіз словникового складу авторського лексикону. Слово, як і будь-який інший мовний знак, володіє двома планами – вираження слова, тобто лексемою, та значення, що є так званим лексичним поняттям, яке належить до категорії людської психіки і визначається реальним функціонуванням слова у мові людини [4, с. 4]. Поєднаним вивченням цих двох планів займається психолінгвістика, що розглядається як наука, предметом якої є відношення між системою мови (мовою як предметом) та мовною здатністю психіки. Даний напрям використовує теоретичні та емпіричні прийоми як психології, так і лінгвістики для вивчення процесів психіки, які лежать в основі використання мови [10, с.10]. Такий підхід дає змогу виявити загальні психолінгвістичні закономірності побудови художніх текстів та їх сприйняття [1, с. 6]. Словниковий склад сучасної англійської мови розглядається як система лексичних одиниць, що пов'язані одна з одною через приналежність до певних класів слів, зокрема, до лексико-семантичних полів. Лексико-семантичне поле (ЛСП) є сукупністю лексем, які об'єднані спільністю вираження одного поняття. Саме це поняття і є основою інтеграції слів у поле [3, с. 4]. Лексеми, у смисловій структурі яких домінуюче положення займає ознака, що збігається з поняттям, що інтегрує поле, утворюють його ядро. Лексеми, які містять дану ознаку опосередковано через субординативні компоненти належать до периферії поля. У

структурі ЛСП можна виділити вторинні ЛСП, які перетинають первинні поля предметно-поняттєвого типу і включають в себе лексеми з різних первинних семантичних полів [9, с. 6]. Як вторинні ЛСП можна виявити ті поля, які несуть психолінгвістичний відтінок авторського стилю і відображають комунікативну специфіку особистості. Вивчення психосемантичної структури лексики мовця має особливе значення у теоріях вивчення психологічної характеристики особистості [12, с. 7] і дає можливість побудувати так звані семантичні карти характеристик особистості [12, с. 28]. Комунікативна специфіка особистості мовця бере свій початок у нейролінгвістичних процесах, пов'язаних з дією генетично кодованих репрезентативних систем (каналів, субмодальностей) – слухової (аудіальної), зорової (візуальної), кінестетичної [5, с. 39]. Поряд із наведеними субмодальностями розглядається і четверта, властива тільки людству, система – логічна [5, с. 74]. Актуальними для психологічної характеристики автора можуть бути субмодальні репрезентативно марковані слова у його творах [5, с. 265]. Тому вивчення субмодального забарвлення текстів є перспективним з точки зору авторської стилістики.

Дана стаття присвячена виявленню та дослідженню статистичних характеристик вторинних субмодальних психосемантичних полів дієслів у структурі авторського лексику. Таке дослідження дасть можливість виявити субмодальні відтінки авторського стилю. У мові індивідуума можна виділити чотири типи субмодальності, або каналів сприйняття [5, с. 39]:

1. Кінестетичний канал характеризує сенсорну чутливість та метавідчуття і охоплює такі слова як *торкатись, тримати, рухатись, відчувати, любити, радіти*.
2. Аудіальний канал – відноситься до органів слуху, те, що ми чуємо, даний канал характеризується дієсловами *говорити, слухати, звучати*.
3. Візуальний канал – відноситься до органів зору, те, що ми бачимо, для відображення даного каналу використовуються такі дієслова як *дивитись, бачити, спостерігати, показувати*.
4. Логічний або диджитальний канал субмодальностей включає в себе поняття мислення, логіки, і може бути описаний дієсловами *думати, знати, розуміти*.

Дієслова, що характеризують кожний із субмодальних рівнів, можуть бути структуровані у вигляді вторинних лексико-семантичних полів, які доцільно назвати субмодальними психосемантичними полями (СПСП) дієслів. СПСП дієслів формувались наступним шляхом. Виділялись центральні семи субмодальності і за тезаурусами, зокрема [2], визначались ряди синонімічних та антонімічних лексем. Далі визначались ряди синонімічних лексем для кожної нової виявленої лексеми. Для пошуку синонімічних рядів використовувались також електронні тезауруси мережі Інтернет [<http://thesaurus.reference.com>, <http://www.dict.org>]. У результаті проведеної роботи виявлено субмодально марковані дієслова загальним обсягом 1149 лексем, які були згруповані у чотири психосемантичних поля. Крім того, до складу СПСП були включені форми дієслів для третьої особи однини, для минулого часу та дієприкметників минулого часу, для дієприкметників теперішнього часу і/або герундія.

Важливим у вивченні індивідуального авторського стилю є моделювання нейтрального, нульового стилю. Це дає можливість отримати своєрідну точку відліку, від якої можна вимірювати відстані стилів різних авторів [11, с. 239]. Для аналізу було використано електронну текстову вибірку англійської художньої прози загальним обсягом біля 800 млн. слів, яка налічує приблизно 10 000 художніх творів 1000 різних авторів. Дана текстова вибірка розглядається як лінгвостилістична

норма або нейтральний (нульовий) стиль для порівняльного аналізу частотного розподілу СПСП дієслів в авторських текстах. Як квантитативну характеристику СПСП дієслів у певній текстовій вибірці виберемо частоту P_{sf} появи дієслів певного СПСП у тексті. В експерименті можна обчислити текстову частоту певної лексеми. Розглянемо послідовність розрахунку частоти P_{sf} за текстовими частотами лексем. Текстову частоту j -ї лексеми будемо обраховувати за наступною формулою:

$$P_{tj} = \frac{n_j}{N_{text}} \quad (1)$$

де n_j – кількість появ лексеми j у текстовій вибірці, яка містить загальну кількість лексем N_{text} . Ймовірність того, що випадково зустрінута у тексті лексема належить до СПСП f дорівнює сумі частот лексем, які належать до даного поля f

$$P_f = \sum_{i=1}^{N_f} P_{fi} \quad (2)$$

де N_f - кількість лексем у полі f .

Очевидним є те, що до розгляду залучено не всі дієслова англійської мови, а лише певну їх частину, тому доцільною буде характеристика частоти лексем певного СПСП f у спектрі розглянутих СПСП, яку можна оцінити за формулою

$$P_{sf} = \frac{P_f}{N_{sf}} = \frac{P_f}{\sum_{i=1}^{N_{sf}} P_{fi}} \quad (3)$$

де N_{sf} - кількість розглянутих семантичних полів.

Величина P_{sf} характеризує частоту того, що випадково зустрінута у тексті лексема відноситься до поля f , за умови, що ця лексема належить до досліджуваного спектра дієслів. Очевидно, що сума P_{sf} за всіма семантичними полями рівна одиниці. Сукупність величин P_{sf} характеризує частотну структуру розподілу СПСП дієслів у текстах англійської мови художньої прози. У таблиці 1 наведено розраховані в роботі лексеми психосемантичних полів у високочастотній та низькочастотній області.

Таблиця 1. Високочастотні та низькочастотні лексеми СПСП дієслів.

№	Субмодальності	Високочастотні лексеми	Низькочастотні лексеми
1.	Кінестетична	Like, love, believe, feel, wish, please, desire, sense, touch, respect, trust, refuse, delight, kiss, finger, content, enjoy, satisfy, hate, excite	Embosom, disesteem, nuzzle, disrelish, titillate, cosset, jubilate, misprize, osculate, upbear, apotheosize, grok, grooving, concatenate, adulate, arride, apperceive, canoodle, vellicate, undergird
2.	Аудіальна	Tell, call, ask, speak, answer, cry, voice, talk, hear, reply, lip, sound, command, listen, sing, express, declare, exclaim, explain, repeat	Confab, bong, retell, zap, vocalize, tweet, perorate, colloque, yodel, rhapsodize, confabulate, quieten, yack, rehash, chitchat, scritch, altercate, nasalize, resonate, auscultate

3.	Візуальна	See, look, eye, read, mind, follow, present, show, mark, case, body, note, watch, sight, regard, view, wonder, observe, notice, picture	Browse, delineate, goggle, eyeball, advert, glower, ogle, shotgun, snoop, peek, limn, earmark, glim, gawk, grandstand, showcase, glom, yawp, rubberneck
4.	Логічна (диджитальна)	Know, think, find, mind, mean, follow, mark, understand, suppose, master, note, learn, regard, consider, purpose, judge, experience, study, discover, determine	Cognize, emend, perpend, decode, posit, categorize, excogitate, envision, objectify, intellectualize, ingest, brainstorm, osmose, demarcate, rubberneck, reminisce, externalize, hypothesize, apperceive, empathize

Як впливає з отриманих результатів, до високочастотних лексем входять семи загального характеру, а низькочастотні лексеми складаються із сем уточнюючого та диференційного характеру. На рис.1 наведена гістограма частотного розподілу субмодально маркованих дієслів за психосемантичними полями у текстах лінгвостилістичної норми.

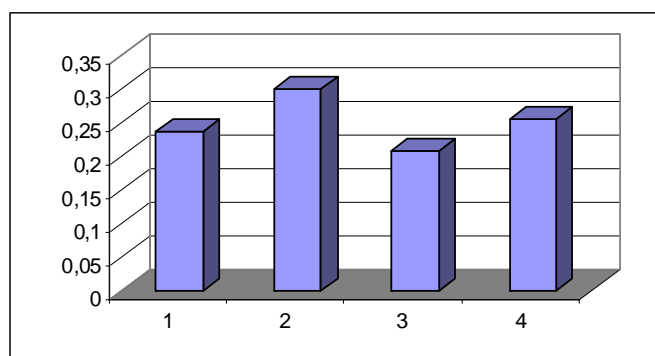

Рис.1 Частотна структура СПСП дієслів у текстах лінгвостилістичної норми. (По осі аргументів відкладено номери СПСП дієслів (див. табл.1), по осі значень – величини P_{sf})

Структура отриманого розподілу ще не дає можливості робити висновки про субмодальний психотип художніх творів у цілому, оскільки вона суттєво залежить від лексемного складу психосемантичних полів, при утворенні яких присутній суб'єктивний чинник. Однак, відхилення для авторських текстів від даної структури дають можливість говорити про той чи інший субмодальний відтінок у психологічній характеристиці авторського стилю.

Для стилеметричного аналізу субмодального типу авторських текстів було вибрано твори Артура Конан Дойля (33 твори), Джека Лондона (38 творів), Герберта Уелса (26 творів), Чарльза Діккенса (52 твори), Марка Твена (44 твори), Оскара Уайльда (18 творів), Джеймса Джойса(4 твори), Уільяма Теккерея(24 твори), Вальтера Скотта(27 творів), Джейн Остін(8 творів), Джозефа Конрада(28 творів), Джордж Еліот(7 творів), Теодора Драйзера(3 твори), Редіарда Кіплінга(18 творів). Авторський стиль цих письменників характеризується художньо-стилістичною виразністю та неповторністю. Загальний об'єм вибірки авторських текстів дорівнює

близько 30 млн. слів. Уведемо нову кількісну характеристику R_{rf}^{aem} , яка чисельно рівна різниці між величинами частот P_{sf} для текстової вибірки автора та текстової вибірки лінгвостилістичної норми:

$$R_{rf}^{aem} = P_{sf}^{aem} - P_{sf}^o \quad (4)$$

де P_{sf}^{aem} , P_{sf}^o – частоти появи дієслів СПСП f в авторській текстовій вибірці та в текстовій вибірці лінгвостилістичної норми відповідно. Величина R_{rf}^{aem} характеризує стилеву лексико-семантичну відстань між субмодальною складовою стилю досліджуваного автора та такою ж складовою нейтрального стилю художньої прози. Назвемо дану величину семантичною субмодальною відстанню. Додатні величини R_{rf}^{aem} характеризують те, що у творах даного автора субмодальність f переважає у порівнянні з текстами лінгвостилістичної норми. На рис.2-3 наведено типові гістограми розрахованих у роботі величин R_{rf}^{aem} для творів Ч.Діккенса та Дж.Остін.

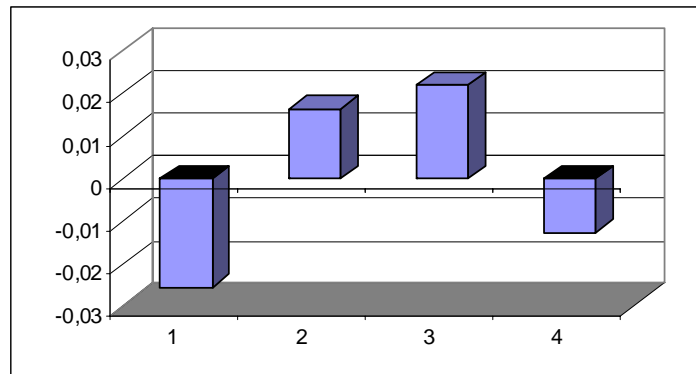

Рис.2 Розподіл субмодальної відстані R_{rf}^{aem} для творів Ч.Діккенса (По осі аргументів відкладено номери СПСП дієслів (див. табл.1), по осі значень – величини R_{rf}^{aem})

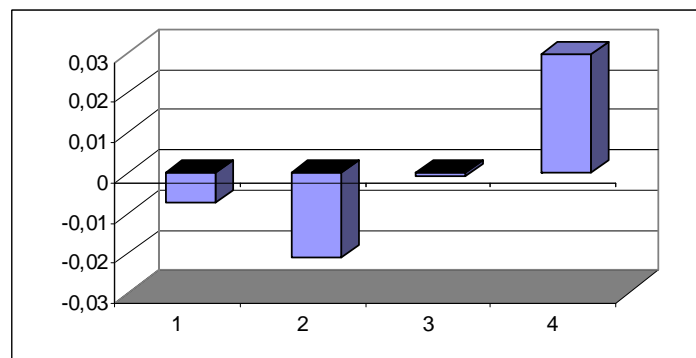

Рис.2 Розподіл субмодальної відстані R_{rf}^{aem} для творів Дж.Остін (По осі аргументів відкладено номери СПСП дієслів (див. табл.1), по осі значень – величини R_{rf}^{aem})

Як випливає з наведених гістограм, для творів Ч. Діккенса характерна аудіально-візуальна субмодальність, а для творів Дж. Остін домінує логічна субмодальність. У таблиці 2 наведено розраховані значення субмодальної відстані R_{rf}^{aem} для творів досліджуваних авторів.

Таблиця 2. Субмодальної відстані R_{if}^{asm} для авторських творів.

Автор	Кінестетична	Аудіальна	Візуальна	Диджитальна
Джеймс Джойс	0,006733	0,025939	0,025741	-0,05841
Уільям Теккерей	0,001022	-0,00325	0,020804	-0,01858
Вальтер Скотт	-0,00678	0,024651	-0,02163	0,003755
Артур Конан Дойль	-0,012	-0,0026	0,032476	-0,01788
Оскар Уайльд	0,024673	-0,02519	0,006847	-0,00633
Джейн Остін	-0,00749	-0,02121	-0,00088	0,029569
Марк Твен	-0,01624	-0,00666	0,005791	0,017108
Джозеф Конрад	-0,00904	0,019687	0,007696	-0,01834
Чарльз Діккенс	-0,02548	0,016123	0,021948	-0,01259
Герберт Уелс	-0,01623	-0,01997	0,016452	0,01975
Джек Лондон	-0,00869	0,015995	0,003223	-0,01053
Джордж Еліот	0,02035	-0,03867	0,000942	0,017374
Теодор Драйзер	-0,02207	-0,0157	0,012024	0,025748
Редіард Кіплінг	-0,00272	0,022442	0,000181	-0,01991

З наведених у табл.2 результатів випливає, що кінестетична субмодальність є домінуючою для творів О.Уайльда та Дж. Еліот; аудіальна – для творів В. Скотта, Дж. Конрада, Р. Кіплінга та Джека Лондона; візуальна – для творів У. Теккерей та А.Конан Дойля; логічна (диджитальна) – для творів Дж. Остін, Марка Твена, Т. Драйзера. У творах деяких авторів присутні два типи домінуючих субмодальностей: твори Дж. Джойса та Ч. Діккенса є аудіально-візуальними, твори Г. Уелса та Т. Драйзера – візуально-диджитальними, а Дж. Еліот – кінестетично-диджитальними.

Отже, дослідження частотних характеристик психосемантичних полів утворених із репрезентативно маркованих дієслів, дає можливість виявити субмодальну складову психологічної характеристики авторського стилю.

1. Белянин В.П. Психолінгвістические аспекты художественных текстов. – М.: Изд-во МГУ, 1988.
2. Білинський М.Е. Синоніміка англійського дієслова: Словник семантичних відстаней. – Львів: ЛДУ ім. Івана Франка, 1999.
3. Вердиева З.Н. Семантические поля в современном английском языке. – М.: Высшая школа, 1986.
4. Верещагин Е.М. К психолінгвістической теории слова. Тексты лекций. – М.: Университет дружбы народов, 1979.
5. Ковалевська Т.Ю. Комунікативні аспекти нейролінгвістичного програмування. Монографія. – Одеса: Астропринт, 2001.
6. Мартыненко Г.Я. Основы стилеметрии. – Л.: Изд-во Ленингр. Ун-та, 1988.
7. Пиотровский Р.Г. Математическая лингвистика. – М.: Высшая школа, 1977.
8. Плотников Б.А. Дистрибутивно-статистический анализ лексических значений. – Минск: Вышэйшая школа, 1979.
9. Полевые структуры в системе языка./коллективная монография под ред. проф. З.Д. Попова. – Воронеж: Изд-во Воронежского ун-та, 1989.
10. Сахарный Л.В. Введение в психолінгвістику: курс лекций. – Л.: Изд-во Ленингр. Ун-та, 1989.
11. Статистичні параметри стилів / за ред. канд.філ.наук В.С.Перебийніс. – К.: Наукова думка, 1967.
12. Шмелев А.Г., Похилько В.И., Козловская А.Ю. Практикум по экспериментальной психосемантике. Тезаурус личностных черт. – М.: изд-во Моск. Ун-та, 1988. – 208с.

**THE STYLOMETRIC ASPECTS OF SUB-MODAL PSYCHO-SEMANTIC FIELDS
OF VERBS IN THE AUTHOR'S LEXICON****Olha Pavlyshenko**

With the help of the statistical methods the semantic fields of verbs, which characterize psychological sub-modalities: visual, audial, kinesthetic, and logical, are studied. The stylometric significance of the frequency division of sub-modally marked verbs in the author's lexicon has been revealed. This enables one to single out a semantic sub-modal component of the psychological characteristic of the author's style.

Key words: stylometry, textual frequency, psychosemantics, author's lexicon.